

VLAAMSE 'HELDEN' VERPAKT IN SIGARETTEN

Het plaatjesalbum Vlaamsche Koppen

Wie ooit Panini stickers verzamelde, kent het gevoel: de spanning bij het openen van een nieuw pakje en de hoop dat net die ene ontbrekende sticker erbij zit. Maar die verzamelkoorts is geen uitvinding van de twintigste eeuw. Al sinds het einde van de negentiende eeuw bestaat er een verzamelcultuur rond plaatjesalbums, die vaak door bedrijven werden ingezet om hun producten te verkopen. De populariteit van zulke albums werd steeds groter. Zo ook in Vlaanderen: in 1931 bracht tabaksfabrikant H. Derveaux – De Vloo uit Veurne een bijzonder verzamelalbum uit. Nog niet met voetballers, maar wel met andere helden; wie een pakje Heldenhulde-sigaretten kocht, kreeg er een of meerdere foto's van een Vlaamse figuur bij om in het eigen plaatjesalbum te plakken. De opbrengst ging rechtstreeks naar de IJzerbedevaart, die in ruil een licentie gaf op het 'merk' Heldenhulde en de foto's van de Kortrijkse kunstfotograaf Gaston Gyselynck aanleverde.

Die financiële steun wordt al in de inleiding van het album expliciet vermeld door de fabrikant. De Heldenhulde-sigaretten, met *Vlaamsche Koppen* als verkooptroef, passen perfect binnen de tijdsgeest. Ze sluiten aan bij het concept Heldenhulde en het Heldenhuldecomité, dat tijdens de Eerste Wereld-

oorlog was ontstaan om gesneuvelde Vlaamse frontsoldaten te eren met grafzerken voorzien van een Keltisch kruis, het opschrift AVV-VVK en een vliegende blauwvoet. Deze vorm van herdenking bleef ook voortbestaan in het interbellum, onder meer met de in 1930 voltooide IJzertoren. Ook in het plaatjesalbum krijgt het een plek, met een pagina gewijd aan de zogenoemde IJzersymbolen, zoals Joe English en Renaat De Rudder.

In haar artikel *Rondom het plaatjesalbum 'Vlaamsche Koppen' van 1931* wijst literatuurwetenschapper Ada Deprez erop dat het album niet op zichzelf stond. De naam 'Vlaamsche Koppen' stamt van Hugo Verriest, die al in 1901 de biografie-reeks *Twintig Vlaamsche Koppen* uitbracht. In de decennia daarna verschenen meerdere gelijkaardige initiatieven, zoals het verzamelalbum *Vlaamsche Weelde. Een keus van zestig koppen uit onze letterkunde* (1925) van Désiré Pissens en Juliaan Festraets en de filmdocumentaire *Vlaamsche Koppen* (1932).

De verpakking van de Heldenhulde-sigaretten in de typerende geel-zwarte kleuren. [ADV1, VFEY1]

VLAAMSCHE KOPPEN

Die fascinatie voor markante, 'echt-Vlaamse' figuren is deel van het proces van natievorming: de canonisering van de geschiedenis. *Vlaamische Koppen* identificeert daarbij de belangrijkste personen die mee die Vlaamse beweging hebben vormgegeven. Bovendien markeert het interbellum het ontstaan en de vroege ontwikkeling van een Vlaams-nationale zuil, met de oprichting van politieke partijen, jeugdbewegingen, ziekenkassen, syndicaten, toneelgroepen, turnbonden en gemeenschapshuizen. Een rijk tijdvak dus, met vele mogelijke 'Vlaamische Koppen' – maar wie waren dat precies?

Hoe word je een 'Vlaamische Kop'?

Wat maakt iemand eigenlijk tot een 'Vlaamische Kop'? Uit de bijschriften in het album blijkt al snel dat één eigenschap centraal staat: vermeende Vlaamsgezindheid. De portretreeks omvat een

Onder: Een volledige pagina met vijf portretten en bijhorende tekst. [ADV.N, VFEY1]

Pr. VAN LANGENDONCK
(1862-1919).

Was werkzaam bij 't Ministerie van Justitie, later bij den vertaaldienst van de Kamers.

Mededichter van "Nu en Straks" en "Vlaanderen".

Zijn gedichten werden gebundeld in "Verzen".

Naast Gezelle onze beste dichter uit de nieuwere tijden. Was ook kriticus.

Polydoor DE MONT
(1857-1931).

Geboren te Wambeke (Br.) Studeerde aan de Leuvense Hogeschool en was er de vriend van A. Rodenbach. Leeraar te Dordrecht en Antwerpen. Conservator van 't Museum van Schoone Kunsten te Antwerpen (1904-1918).

Dichtwerk o.a.: *Waarheid en Leven, Jongelingsleven, Rijzende Sterren, Lentesotternijen, Idyllen, Flakkerende Vlinders, Claribella, Iris, Zomervlammen.*

Kunstkritiek: *De Schilderkunst in België v. 1830-1921.*

Maurits SABBE (1873)

Geboren te Brugge. Doctor in de Germaansche Philologie. Leeraar aan 't Atheneum te Mechelen. Thans professor in de Nederlandsche letteren te Brussel en Conservator van Plantijn-Museum te Antwerpen.

Werken: *Aan 't Minnewater, Een Mei van Vroomheid, De Filosoof van 't Sasbuis, Vlaamische Menschen, De Nood der Barisee's, In 't Gedrang, Het Pastorken van Schaerdycke, Het Kwartet der Jacobijnen.*

Kritiek: *Mozaiek, Michiel de Savon, Folklore o.m.: Dierkennis en Diersage bij Vondel. Tooneel: Bietje.*

EM. DE BOM. 1868.

Geboren te Antwerpen. Hoofdbibliothecaris der stadsbibliotheek.

Werken: *H. Ibsen, Wraken, Het levende Vlaanderen, Terugblik, Heldere Gezichten, Nieuw Vlaanderen.*

Dagblakkronieken.

Prof. Dr. VERMEULEN (1872).

Studeerde aan de Universiteiten te Brussel, Berlijn en Wenen. Promoveerde in de Geschiedenis. Van af 1901 hoogleraar in de Kunstgeschiedenis te Brussel, thans rector van de Universiteit te Gent. Schreef: *Verzamelde opstellen.*

Een wijsgaang roman: *De Wandelende Jood.* Verder: *Geschiedenis der Europeesche Plaatser en Schilderkunst, Van Gezelle tot Timmermans.*

opvallende brede waaier aan figuren – schrijvers, dichters, priesters, beeldhouwers, soldaten, missionarissen en wetenschappers – maar hun gemeenschappelijke noemer is hun inzet voor Vlaanderen.

De bijschriften bij de foto's hanteren geregeld een militante toon. Zo wordt Prudens Van Duyse omschreven als een van de *“stoere stuwkrachten”* van de Vlaamse beweging en Jan De Laet als een *“vurig strijder in de voorste rijen der Vlaamsche Beweging”*. Tegelijkertijd klinkt er tegenover het activisme een mildere toon; bij Eugene Van Oye vermeldt het bijschrift enkel dat hij na de oorlog *“door belagers (werd) aangeklaagd, doch op 17 juni 1920 met algemeene stemmen vrijgesproken”*, zonder verwijzing naar zijn banden met Duitsland tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daarnaast plaatst de herhaalde verwijzing naar ‘onze’ Vlamingen, zoals bij Paul Gilson als *“onze sterkste toondichter”*, de geportretteerden binnen een Vlaams collectief. Het idee van een Vlaamse canon wordt zo op een toegankelijke manier zichtbaar voor de lezers.

Een onvoltooide verzameling?

Het ADVN bewaart twee exemplaren van het plaatjesalbum: één in de eigen collectie (VFE21) en één in de collectie van het IJzerbedevaartcomité (VFEY1). In elk album is plaats voorzien voor 275 portretten, maar beide exemplaren zijn verre van compleet. VFE21 mist 188 foto's, terwijl VFEY1 er 136 ontbreekt. Het tweede album is iets meer verkleurd en verouderd, maar inhoudelijk en vormelijk zijn ze identiek. Daarnaast bewaart het ADVN ook een reeks losse foto's. Enkele daarvan passen wel in het ene of het andere album, maar omdat het enkel om dubbels gaat, raakt geen van beide albums er echt volledig door.

Sommige foto's zitten los, waardoor het opschrift van de keerzijde met instructies, een korte persoonsbeschrijving en een verwijzing naar de fotograaf zichtbaar wordt.

Ada Deprez merkte tijdens haar zoektocht naar ontbrekende foto's, waarvoor ze werd geholpen door verzamelaars uit heel Vlaanderen, dat er ook elders losse prenten circuleerden, soms zonder bijschrift of uitgeknipt uit andere contexten. Haar conclusie blijft aannemelijk: niet alle portretten zijn ooit effectief verschenen.

Bij het album uit eigen collectie zit een los papiertje bewaard met een oproep van tabaksfabrikant H. Derveaux om mee te bepalen wie een ‘Vlaamsche Kop’ waardig was. Daarop staat:

“VLAMINGEN, (...) vragen wij U beleefd, doch dringend, ons te willen melden: Degene der ‘VLAAMSCHE KOPPEN’ die u denkt hier te ontbreken en die U verlangt in het tweede boek te zien verschijnen, met het doel Vlaanderens groote mannen te leren kennen.”

Die geplande tweede reeks zou echter nooit verschijnen, wat volgens Deprez kan wijzen op gebrek aan fondsen of zelfs een afnemende belangstelling.

Net als een Panini-album toont ook *Vlaamsche Koppen* welke figuren men belangrijk genoeg vond om te verzamelen. Niet om hun sportieve prestaties, maar als Vlaamse cultuurdragers die samen een canon vormden voor de lezer-verzamelaars van 1931. Het album laat zo zien wie de Vlaamse beweging in het interbellum tot haar ‘heldenteam’ rekende. Even interessant is echter wat níet werd opgenomen. Dat sommige markante figuren ontbreken, zoals August Borms, opent de deur naar verder onderzoek: welke keuzes werden er gemaakt, wie viel buiten het beeld en wat zeggen die lacunes over de canon die men wilde creëren? [Ida De Boodt]

Bronnen bij deze bijdrage: Plaatjesalbum *Vlaamsche Koppen* (ADV, VFE21 & VFEY1); A. Deprez, Rondom het plaatjesalbum ‘Vlaamsche Koppen’ van 1931, in: *WT*, jg. 46, 1987, nr. 1, pp. 148-154, online: <https://openjournal.ugent.be/wt/article/83137/gallery/209415/view/>; K. Vanraepenbusch, *Heldenhulde*, 2024, op: *digitale Encyclopedie van de Vlaamse beweging*: encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/heldenhulde.

Heeft u zelf een album of losse prenten van *Vlaamsche Koppen* in huis? We ontdekken ze graag. Misschien brengt uw vondst ons weer een stap dicht bij een vollediger beeld van dit boeiend erfgoedstuk.